

ІСТОРІЯ І ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

ДО 5-Ї РІЧНИЦІ “СВІТОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ” У ГАЛУЗІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тетяна Богорад

*Німецька Академія Службовців – DAA,
вул. Зандитрассе 11, 90443, Нюрнберг, Німеччина*

Олег Нестеренко

*Міжрегіональний журнал “Резонанс”,
вул. Ротенбургерштрассе 181С, 90453, Нюрнберг, Німеччина,
e-mail: alexander@mail.ole.de*

У статті досліджено динаміку розвитку актуального продукту у галузі цифрових засобів комунікації – мобільного телефону типу “смартфон”. Проблема соціальної значущості процесів комунікації людина – машина розглядається на прикладах прояву амбівалентної природи засобів мобільного зв’язку.

Ключові слова: техногенна цивілізація, світове інформаційне поле, набір програм, прагматичні орієнтири, iPhone, Smartphon, комунікативні технології.

Ні один продукт нашої техногенної цивілізації так не змінив людство, як це зробив винахід пристрою для мобільного зв’язку Smartphone. Він відкрив людині широкі комунікативні можливості і водночас зробив її залежною від нього. Як зазначають авторитетні дослідники в усьому світі, ми стоїмо на порозі симбіозу машини і людини [7, с. 66]. За п’ять років свого існування Smartphone завоював мільйони споживачів в усьому світі. Американська компанія Apple випустила перші продукти на ринок 29 червня 2007 року і з того часу продовжує нарощувати об’єми продажу. Цей новий різновид мобільного зв’язку із підключенням до світового інформаційного поля – інтернету, має свого попередника – телефон Communicator Nokia, випущений ще у 90-х роках минулого століття, на зміну якому прийшов нещодавно BlackBerry. Однак сьогодні і він виявився безнадійно застарілим. Людство подалось уперед із незною дотепер швидкістю.

Якщо звернутись до історії і проаналізувати темпи винаходу і час застосування засобів масової інформації, можна зауважити, що мистецтво книгодруку опанувало світ за 200 років, мобільний зв’язок зайняв своє місце у системі засобів масового зв’язку за 20 років, а Smartphone утвердився на планеті за 5 років. Що ж нас чекає далі?

Успішна комбінація мобільного телефонного зв'язку, інтернету і програм, які постійно і незалежно від нашої волі вдосконалюються, сенсорно-тактильного екрану і набору Apps – інструментальних засобів (програм) для вибору, апробації та пристосування у процесі здійснення оперативних дій перетворила цей продукт комунікативного зв'язку у невід'ємну складову нашого життя, на зразок автомобіля, джинсів та зубної щітки. Науковці прогнозують, що у наступні п'ять років, десь 2017 року, зникнуть інші засоби збереження і розповсюдження інформації, як сьогодні вже “зникли” із користування Kodak, відеокасети і Walkman.

Кількість продаж iPhone – продуктів у день перевищує число дітей, які народжуються у світі у той самий день. Лише у Німеччині на кожного жителя припадає 1,3 одиниці продукту, незалежно від того, чи йдеться про немовлят чи про пацієнтів будинків для престарілих.

Зрозуміло, що у світі матеріальних цінностей інформація й засоби її здобуття, зберігання і розповсюдження – надзвичайно актуальний товар, який приносить запаморочливі прибутки. Тому у галузі розробки і виробництва засобів масової інформації точиться справжня війна. Samsung проти Apple, Nokia проти Sony й Motorola – ніхто навіть не задумується над тим, що їхній продукт зумовлює низку негативних явищ.

По-перше, він перебирає на себе функції цілих галузей у галузі надання послуг населенню: торгівлі, таксомоторного транспорту, туристичних агентств, бюро інформації при установах, відділів роботи із клієнтами у банках, лікарнях, санаторіях, баз відпочинку, аеропортах, на вокзалах, у центрах метеорологічних служб, установ статистики й обліку тощо. Це веде до зменшення кількості контактів, числа безпосередніх замовлень, що має наслідком скорочення робочих місць й обмеження сфер діяльності установ. Водночас різко зменшується інтерес до таких традиційних засобів інформації, як радіо і телебачення, які поступово втрачають функцію формування прагматичних горизонтів суспільства та визначальних засобів соціалізації [1, с. 86]. Звідси робимо перший висновок: Smartphone негативно впливає на інфраструктуру та соціальне становище людей.

По-друге, в останній час драматично скорочується число відвідувачів кінотеатрів, музеїв, бібліотек й натомість неухильно зростає число відвідувачів інформаційних порталів online. Відтак інформаційна сфера втрачає свої ознаки як духовне явище [2, с. 32] і поступово починає орієнтуватись виключно на прагматичні потреби користувачів інтернету. Другий висновок: застосування засобів електронного зв'язку у режимі пошуку необхідної інформації і сублімація культурних потреб веде до якісного переродження світу цінностей у галузі мистецтва й культури.

По-третє, не секрет, що Smartphone забезпечив інтенсивний зв'язок між учасниками політичних подій, які сьогодні у Європі називають “арабська весна”. Далекосяжні наслідки політичних змін у ісламському світі нам ще доведеться пережити. Не можна ігнорувати й тим, що такі деструктивні сили суспільства, як терористичні організації, кримінальний світ, авантюристичні угруповання й просто психічно нездорові люди одержали широкі можливості для організації, координування і здійснення своїх планів, скерованих на шкоду суспільству.

Намагаючись об'єктивно підійти до оцінки прагматичної ролі Smartphone у розвитку прогресивних технологій, соціальних явищ, політичних процесів, ми провели паралелі до старокитайських сил Yin і Yang, які постійно взаємодіють, протидіють і руйнують самих себе, вдосконалюючи одна одну для майбутнього народження, і, у такий спосіб, дійшли третього висновку: в амбівалентній природі цього продукту відображені усі явища світу, як позитивні, так і негативні. Особливою проблемою, на нашу думку, є те, що людина стає залежною від інструменту своєї діяльності. З одного боку, зручність, доступність і швидкість перебігу оперативних дій забезпечують комфортне існування у сучасному світі, а з іншого, люди перетворюються на так звані „Protesengötter“, які, як зауважував З. Фройд, не змогли існувати далі, коли зламались їхні машини, що забезпечували їх усім необхідним для життя. Антропологи б'ють на сполох, стверджуючи, що людство перетворюється на кіборгів [4, с. 65]. Американські дослідники Matt Richtel, Douglas Coupland наголошують, що залежність від Smartphone розвивається аналогічно до залежності від наркотичних речовин та алкоголю [4, с. 65]. З точки зору соціології, психології та антропоцентричних досліджень у галузі комунікативної лінгвістики під час спілкування із машиною людина зазнає волюнтаривних впливів різного характеру. Тому питання: “Хто посадив людство на дигітальну дієту?” представляється більш ніж актуальним.

Зміна прагматичних орієнтирів поведінки є небезпечним явищем, бо воно веде до кардинальних змін форм соціальної поведінки, а відтак і до змін у соціальних структурах і суспільних формаціях [3, с. 8]. Втрата навичок мовного спілкування із членами соціального колективу, яке відбувається у традиційній формі, визначеній тисячолітньою природою існування людини як homo sapiens, ізоляція у сфері приватного життя, волюнтаривно-хаотичне прийняття рішень, дезорієнтація у навколишньому світі становить реальну загрозу для нівеляції такого суспільного феномену як соціальний код (категорія визначається за Л. Вітгенштейном – Нью Йорк, 1965).

Звичка відсилати велику кількість SMS – повідомлень з того чи іншого приводу неодмінно веде до порушень норм мови і провокує постання незвичних, дещо дивних для інших членів мовного колективу феноменів у галузі граматики, словотворення, фонетики, правопису. Найбільше страждають від цього синтаксис і стилістичні характеристики. Логічно постає таке питання: “Чи здатний той, хто не може правильно і чітко висловлювати думки, логічно і об'єктивно думати?”. SMS розкладають комунікативну посилку на елементарні частинки форми й змісту та оперують матеріалом стихійно, навіть не задумуючись подекуди, чи буде зрозумілим для інших таке послання. Усупереч законам внутрішньої логіки мови виникають дивні конгломерати із уривків морфем, букви втрачають фонетичну визначеність і перебирають на себе функції позиційного визначення, тобто перетворюються за бажанням адресанта у розділові знаки: eahadal, що має означати: “Er hat dich lieb” – “Він тебе кохає”. Слова або речення як цілісна організація трапляються дедалі рідше. “Хто сьогодні посилає довгі речення? На це немає часу, та й ніхто не буде читати довгі послання” – висловлюють думку майбутні вчителі – студенти філологічного факультету одного із відомих університетів Баварії – Wilhelm Alexander Universität Erlangen. У потоці комунікації через Smartphone переважають мікропослання такого вигляду: isijetko (Ich sitze jetzt auf dem Klo); Haihofdie

Vorschtrif Sineingu Zu Gesheit (Hallo! Ich hoffe, dass dieser Vorschlag trifft Sie in einem guten Zustand der Gesundheit); twitter facebook tumblr lampe jet, що мало би означати: „Сиджу без світла, натискаю все, що можна – не працює. Почекайте, будь ласка. Зараз включу режим “лампочка освітлення”. Таке послання автор статті одержала від одного студента, який мав академічну заборгованість і мав прислати матеріали до іспиту. Зашифровані комунікативні посилки заповнили канали зв'язку і “прориваються” до адресата у будь-який час дня і ночі, що, у свою чергу, активізує залежність: люди при звичаються до безцеремонності і перевіряють свій “бокс” як можна частіше. Так, відомий німецький журналіст Thomas Tuma відзначає, що він перевіряє свій телефон кожні дві години (навіть уночі) і реєструє одержані повідомлення [6, с. 15]. Подібний стиль поведінки наочно переконує у тому, що люди будують за допомогою засобу зв'язку нові “життєві” простори, де вони, і тільки вони, вирішують, що і коли вони будуть робити, до кого будуть посилати повідомлення і коли, із ким вони будуть спілкуватись, як будуть забезпечувати себе інформацією і навіщо.

Четвертий висновок: нові “віртуальні” світи ізолюють людину від реального життя, усувають із поля суспільної діяльності, обмежують її активність вирішення побутових проблем, перетворюють на раба машини.

Водночас ситуація стимулює потребу у спілкуванні, яке набирає деформованої форми. Людина прагне негайно повідомити тому, кому вважає за потрібне, що вона у цю хвилину думає, відчуває, бажає, незалежно від того, чи буде це цікавим для адресата чи ні, чи відповідає час для спілкування, чи пристойні, з точки зору суспільної моралі, думки й слова, які скеровуються до адресата. Психологи визначають такий тип поведінки як нарцисизм, а психіатри кваліфікують як прояв пограничного розладу психіки. Smartphone із його дуже великими можливостями і програмами, які постійно оновлюються, незалежно від бажання споживача у будь-який час дня і ночі, забирає у людини здатність залишатись із собою наодинці. Навіть поверхового спостереження за людьми у черзі в аеропорту, на вокзалі, на підприємстві в обідню перерву достатньо, щоб переконатись у тому, що сучасна людина не може витримати без свого “дигітального друга” й 10-ти хвилин. Панічні реакції, депресії, агресивність як наслідок втрати контакту із засобом спілкування підтвердили спостереження і дозволили дійти висновку про високий ступінь звикання людини до засобів мобільного зв'язку типу Smartphone. Нещодавно компанія Apple зробила наступний крок до завоювання суспільства – була розроблена звукова програма Siri, яка дозволяє користувачеві не просто спілкуватись із приладом у голосовому режимі, але й вступає із ним у філософський диспут (!). На американському телебаченні активно функціонують три iPhone-програми, які дають чітке уявлення про те, що відбувається у галузі комунікативних технологій.

У першому кліпі ведучий Samuel L. Jackson розмовляє із своїм мобільним телефоном про можливості одержання за його допомогою тієї чи іншої інформації. У другому матеріалі John Malkovich дискутує із телефоном про напрямки розвитку філософії екзистенціалізму. На завершення програми Zooey Dechanel запитує прилад, як він себе почуває “цього осіннього дощового вечора” та обговорює із ним незначні приватні події. Так навіюється думка: “Тобі ніхто не потрібний. У тебе є Я, твій мобільний телефон”. Подібні міркування дозволяють дійти п'ятого висновку: безсоромне

застосування засобів нейролінгвістичного кодування ставить людину у ще залежніше становище і загострює ситуацію до абсурду – людина запитує предмет, який не може мати судження, що він думає із того чи іншого приводу.

Численні Werbespots (рекламні ролики) відвертають увагу суспільства від насущних проблем людства, зокрема необхідності розроблення програм підтримки для людей із вадами зору і фізичними недоліками. Крім того, усіма засобами завуальовується те, що Smartphone – це машина, пристрій, який не має почуттів, проте активно впливає на емоційно-психічну сферу людини і дестабілізує її. Об'єктом агресії насамперед стає мова, природній засіб спілкування людини із людиною, засіб соціалізації у суспільстві, продукт розвитку людини як виду, що неодмінно веде до прийняття неадекватних рішень і необачних дій [5, с. 287]. Втрата PIN-коду розглядається на рівні глобальних катастроф, механічні пошкодження і неможливість встановлення контакту із “дигітальним” наставником, помічником, другом зумовлюють розгубленість, що практично, за умов справжньої небезпеки, може привести до загибелі людей. Так, у травні 2012 року газети світу повідомляли про нещасний випадок із морським лайнером біля одного із островів у Середземному морі і відзначали безпорадність пасажирів, які намагались зв'язатись із рятувальними службами на березі, кликали на допомогу у той час як команда й капітан залишили корабель напризволяще. І лише туристи із Росії, організовані у рятувальні групи, дісталися човнів із лівого боку лайнера (правий уже затонув, поховавши у своїх приміщеннях 175 чоловік) і самотужки врятувалися. Причому вони захопили із собою деяких туристів із Данії, які трапилися їм по дорозі до човнів. Ніхто із них не відсилав SMS-повідомлень і покладався на свої сили. Думається, що питання про залежність сучасної людини від мобільного зв'язку треба розглядати не у площині: “Він зробив мене своїм рабом”, а скоріше під кутом зору: “Я сам віддаюся у рабство машині”. Людина, як істота мисляча, не повинна адресувати функції програмування своїх дій нікому й нічому, бо у першому випадку це призводить до диктатури певних соціальних груп стосовно інших членів колективу, а в другому – до узурпації людської прагматики дій з боку машини. І нічого доброго із цього не буде.

Відомо, що дигітальна комунікація дає змогу учасникам розмови анонімно спілкуватися між собою. Можна нічого не повідомляти про себе, або лише те, що вважається за доцільне; можна навіть створювати певний профіль учасника розмови, програмувати поведінку й реакції винайдені фіктивної фігури, обирати нове ім'я, виступати у новій ролі, створюючи нову псевдоособистість. Це чудова можливість для авторів художніх творів, журналістів, митців, кіносценаристів. Однак загальний доступ до віртуальних світів часто провокує активізацію глибинних, патологічних інстинктів людини. Не секрет, що чимало педофілів, кримінальних злочинців, осіб із порушеною психікою й терористів розпочинали свою діяльність, застосовуючи мобільні телефони. Зв'язок із всесвітньою інформаційною мережею – інтернетом, дає змогу любителям “ситуативних ігор” програмувати, керувати й заманювати жертву у тенета, які вона сама собі створює. Відтак практичне життя знову і знову підтверджує думку великого філософа: “Es ist so bequem, unmündig zu sein” (Immanuel Kant “Was ist Aufklärung?”). Сучасна молодь на Заході рідко задумується над тим, що Facebook накопичує усю інформацію про особу, фіксує усі зміни у її житті; Google аналізує профіль користувача, зберігає усі завдання

пошуку, накопичує базу даних про знайдені рішення. Поліцейські програми пошуку, проти яких виступає громадськість у Європі як неконституційних заходів з боку урядів, контролюють та фільтрують споживацький інвентар користувачів у межах європейського союзу, кооперують із подібними базами даних у Сполучених Штатах, Японії та Канаді. Створюються платформи на зразок ідентифікаційного номера для усіх, хто хоча би один раз заходив в інтернет. Захист персональних даних – байка, у яку сьогодні уже ніхто не вірить. Online – Shopping – програми практично не дають споживачеві зробити вільний вибір товару чи послуг, вони подавляють його волю, маніпулюють емоціями, програмуючи у такий спосіб бажану реакцію: “Купи це, а не інше!”. Політичні партії давно намагалися вплинути на свідомість виборців, сьогодні вони володіють могутнім засобом маніпулювання їхньою свідомістю – маленьким пристроєм, який відкриває віртуальний світ, у якому кожний без зусиль може бути тим, ким захоче, може робити те, що захоче, дружити та обирати того, хто більше обіцяє. Розкіш мати на долоні увесь світ – перспектива дуже спокуслива, проте примарна. Життя реально карає людину за бездіяльність, інертність, байдужість, егоїзм. Спілкуючись із собі подібними й виробляючи для цього універсальний інструмент – живу мову – людина утверджується як неповторна особистість.

Сьогодні людство дозволяє, щоб ним керувала техніка. Ми завжди були у захопленні від нового і, як діти, тішимося гарною іграшкою. Настав час обмежити своє захоплення і серйозно проаналізувати перспективи нашого співіснування із машиною. Адже і мавпа може натискати на кнопки, якщо дуже постаратися.

Список використаної літератури

1. *Богомолова Н. Н.* Социальная психология печати, радио и телевидения // Н. Н. Богомолова. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – 125 с.
2. Інформаційна сфера як духовне явище / за редакцією проф. А. Москаленка / – К.: Центр вільної преси, 1999. – 122 с.
3. *Копецкая В. П.* Соціологія комунікації : підручник / В. Копецкая. – М., 2003. – 13 с.
4. *Amber C.*. Protesengötter / Case Amber. –In: Spiegel, H. 27 / 2012. – S. 65.
5. *Koch M.* Sprachliche Kommunikation der Maschine. Steger Verlag / Manfred Koch. – Berlin – Zürich, 1999. – 608 s.
6. *Tuma T.* iPhone, also ich / Thomas Tuma. – In: Spiegel, H. 27 / 2012. – S. 62–72.
7. *Turkle S.* Verloren unter 100 Freunden. Riemann Verlag / Sherry Turkle. – München, 2012. – 576 s.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.12

Прийнята до друку 06.10.12

**TO THE 5TH ANNEVERSARY OF THE “WORLD REVOLUTION”
IN THE FIELD OF MEANS OF MEDIUM (MASS INFORMATION)****Tatiana Bogorad**

*German Academy of Emoloyees,
Sandstreet 11, 90443 Nürnberg, Federative Republik of Germany,
e-mail: alexander@ mail.ole.de*

Oleg Nesterenko

*Korrespondent oft the magazine “Resonans”,
Rothenburgerstreet 181C, 90443 Nürnberg,
Federative Republik of Germany,
e-mail: alexander@ mail.ole.de*

In this article is revealed the peculiarity of the development of the actual products in the field of figure means of communication – Smartphone. The problem is examined from the point of view of social importance of communication Man – Machine.

Key words: Technology, Civilisation, World information field, Apps – programmes, Communicative technology, IPhon- programmes.

**К 5-ЛЕТИЮ “МИРОВОЙ РЕВОЛЮЦИИ”
В ОБЛАСТИ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ****Татьяна Богорад**

*Немецкая Академия Служащих – ДАА,
Зандитрассе, 11, 90443, Нюрнберг, ФРН,
e-mail: alexander@ mail.ole.de*

Олег Нестеренко

*Межрегиональный журнал “Резонанс”,
Ротенбургерштрассе, 181С, 90543, Нюрнберг, ФРГ,
e-mail: alexander@ mail.ole.de*

В статье раскрываются особенности развития актуальных продуктов в области дигитальных средств коммуникации – Smartphone. Объект рассматривается под углом зрения социальной значимости коммуникации человек – машина, в чём наиболее характерно проявляется амбивалентная природа цифровых средств массовой информации.

Ключевые слова: техногенная цивилизация, мировое информационное поле, смартфон, набор Apps – программ, прагматическая ориентация iPhon-программ, коммуникативные технологии.